

Крымский научный центр Национальной академии наук Украины и
Министерства образования и науки Украины

Таврический национальный университет имени В.И. Вернадского

*Посвящается 80-летию со дня основания
географического факультета
Таврического национального университета
имени В. И. Вернадского*

ГЕОПОЛИТИКА И ЭКОГЕОДИНАМИКА РЕГИОНОВ

Научный журнал

Том 10 Выпуск 2

2014

Симферополь
2014

РЕДАКЦИОННЫЙ СОВЕТ
научного журнала «Геополитика и экогеодинамика регионов»

Председатель – акад. НАН Украины, д.геогр. наук, профессор **Н. В. БАГРОВ**

ЧЛЕНЫ РЕДАКЦИОННОГО СОВЕТА:

География:

Боков В.А. – д.геогр. наук (Таврический национальный университет имени В.И. Вернадского)
Вахрушев Б.А. – д.геогр. наук (Таврический национальный университет имени В.И. Вернадского)
Воронин И.Н. – д.геогр. наук (Таврический национальный университет имени В.И. Вернадского)
Олиферов А.Н. – д.геогр. наук (Таврический национальный университет имени В.И. Вернадского)
Позаченюк Е.А. – д.геогр. наук (Таврический национальный университет имени В.И. Вернадского)
Ретеюм А.Ю. – д.геогр. наук (Московский государственный университет имени М.В. Ломоносова)
Руденко Л.Г. – акад. НАН Украины, д.геогр. наук (Институт географии НАН Украины)
Холопец А.В. – д.геогр. наук (Севастопольский национальный технический университет)
Черванев И.Г. – д.тех. наук (Харьковский национальный университет имени В.Н. Каразина)
Яковенко И.М. – д.геогр. наук (Таврический национальный университет имени В.И. Вернадского)

Биология:

Ена А.В. – д.биол. наук (Южный филиал Национального университета биоресурсов и природопользования Украины «Крымский агротехнический университет»)
Ивашов А.В. – д.биол. наук (Таврический национальный университет имени В.И. Вернадского)
Маслов И.И. – д.биол. наук (Никитский ботанический сад – Национальный научный центр НААН)
Павленко В.Б. – д.биол. наук (Таврический национальный университет имени В.И. Вернадского)
Чуян Е.В. – д.биол. наук (Таврический национальный университет имени В.И. Вернадского)
Юрахно М.В. – д.биол. наук (Таврический национальный университет имени В.И. Вернадского)

Экономика:

Башта А.И. – д.экон. наук (Крымский научный центр НАН и МОН Украины)
Виноградова Е.В. – д.экон. наук (Донецкий национальный университет экономики и торговли имени Михаила Туган-Барановского)
Заблудская И. В. – д.экон. наук (Луганский филиал Института экономико-правовых исследований НАН Украины)
Подсолонко Е.А. – д.экон. наук (Таврический национальный университет имени В.И. Вернадского)
Хаминич С.Ю. – д.экон. наук (Днепропетровский национальный университет имени Олеся Гончара)
Цёхла С.Ю. – д.экон. наук (Таврический национальный университет имени В.И. Вернадского)

РЕДАКЦИОННАЯ КОЛЛЕГИЯ ЖУРНАЛА:

Главный редактор: акад. НАН Украины, д.геогр. наук, проф. **Н.В. БАГРОВ**

Ответственный секретарь – к.геогр. наук **Р.В. ГОРБУНОВ**

Технический редактор – к.геогр. наук **В.О. СМЕРНОВ**

Члены редколлегии:

Бобра Т.В. – к.геогр. наук (Таврический национальный университет имени В.И. Вернадского)
Вахрушев И.Б. – к.геогр. наук (Таврический национальный университет имени В.И. Вернадского)
Калиновский П.С. – к.биол. наук (Таврический национальный университет имени В.И. Вернадского)
Котов С.Ф. – к.биол. наук (Таврический национальный университет имени В.И. Вернадского)
Крайнюк Е.С. – к.биол.н. (Никитский ботанический сад – Национальный научный центр НААН)
Леонов С.В. – к.биол. наук (Таврический национальный университет имени В.И. Вернадского)
Лычак А.И. – к.геогр. наук (Таврический национальный университет имени В.И. Вернадского)
Мазин А.С. – к.техн. наук (Таврический национальный университет имени В.И. Вернадского)
Михайлов В.А. – к.геогр. наук (Таврический национальный университет имени В.И. Вернадского)
Смирнов В.О. – к.геогр. наук (Таврический национальный университет имени В.И. Вернадского)
Швец А.Б. – к.геогр. наук (Таврический национальный университет имени В.И. Вернадского)

РАЗДЕЛ I

**ТЕОРЕТИЧЕСКИЕ АСПЕКТЫ
ГЕОПОЛИТИКИ И ЭКОГЕОДИНАМИКИ**

Серед лісових насаджень лісництва переважають посадки 2-го та 3-го класів бонітету. У заплавах річок домінують насадження 1-го класу бонітету. Більша частина насаджень має повноту 0,7 – 0,8. Площа насаджень з повнотою 0,5 незначна. За типами екологічної структури у Старо-Бердянському лісі переважають насадження тіньової та напівтіньової структури. Частина насаджень освітленої структури займає незначну площу.

Відповідно типології П.С. Погребняка [10] у межах Старо-Бердянського лісництва виділяють 11 типів лісу, серед яких домінує свіжа еродована судіброва (53,5%) та суха еродована чорнокленова судіброва, значно менша площа сухої кленово-липової діброви – 10,8%.

Територія Старо-Бердянського лісництва має високий рекреаційний потенціал, який повинен відповідним чином використовуватись для туризму та рекреації. Для ефективного та раціонального використання лісових територій Північно-Західного Приазов'я потрібно визначити рекреаційний потенціал лісових насаджень. Визначення рекреаційного потенціалу лісових насаджень за модифікованою методикою потребує великих затрат часу та опрацювання великої кількості інформації. Аналіз рекреаційного потенціалу лісництва був проведений у 20 кварталах загальною площею 411,0 га. Розрахунок рекреаційного потенціалу проводили для 159 виділів. Для кожного з них було прораховано 12 показників, а саме: оцінка та клас естетичних, санітарно-гігієнічних властивостей, клас пішохідної доступності, оцінка та клас стійкості насаджень до рекреаційних навантажень, сумарні оцінки та клас рекреаційного потенціалу. На основі рекреаційних оцінок виділів були розраховані середні оцінки насаджень кварталів. Виділ лісництва, як правило, має невелику площу, недостатню для організації на ній рекреаційної діяльності. Тому необхідно проводити також розрахунок рекреаційних оцінок цілих кварталів. Оцінку кварталу визначають як середню оцінку за виділами, які формують квартал. Більшість показників, за якими проводились оцінки лісової ділянки, носить об'єктивний характер. Рекреаційні оцінки кварталів Старо-Бердянського лісництва представлені у таблиці 1.

Таблиця 1.

Оцінки рекреаційного потенціалу насаджень кварталів Старо-Бердянського лісництва

№ кварталу	Площа кварталу, га	Група властивостей рекреаційного потенціалу			
		оцінка естетичних властивостей, бали (мін – 3 бали, мах – 15 балів)	оцінка санітарно-гігієнічних властивостей, бали (мін – 5 бали, мах – 25 балів)	пішохідна доступність, клас (мін – 1, мах – 5)	оцінка стійкості, бали (мін – 4 бали, мах – 20 балів)
3	8,0	7,8	16,5	3,8	12,0
5	9,0	8,6	18,0	3,5	11,0
7	8,0	7,55	14,5	2,8	12,0
9	11,0	9,5	17,5	2,0	8,0
12	16,0	11,0	16,5	1,2	9,0
23	16,0	8,85	16,0	2,9	8,0
27	8,0	8,25	15,5	2,5	8,0
33	11,0	8,05	16,5	3,5	8,0
42	14,0	9,1	16,5	3,7	13,0
49	14,0	8,25	15,5	4,0	13,0
68	19,0	9,6	17,0	1,3	12,0
76	7,0	8,6	18,5	1,5	14,0
84	66,0	6,8	19,0	1,6	9,0
93	18,0	8,55	16,0	1,9	10,0
95	6,0	9,25	19,5	2,7	11,0
100	11,0	8,5	15,5	3,5	10,0
107	51,0	7,6	16,5	3,0	15,0
114	47,0	7,55	16,5	4,0	12,0
133	20,0	9,75	17,5	2,0	10,0
136	51,0	7,6	17,0	3,5	12,0
Середнє		8,52	16,02	2,7	10,65

Естетичні властивості лісових насаджень. Однією з найбільш складних задач при визначенні рекреаційного потенціалу лісових насаджень є оцінка естетичних якостей, оскільки саме вона дуже часто має суб'єктивний характер. Всі існуючі шкали засновані на зоровому сприйнятті. Воно створюється з інформації усіх органів чуття та переломлюється кожним індивідумом перш за все у відповідності з його розумінням близького та дорогого пейзажу рідних місць, а також рівнем культури та настроєм. Саме із-за особливостей зорового сприйняття людини всі шкали є суб'єктивними. Естетична оцінка – це визначення ступеня краси лісового пейзажу (виду місцевості) в межах оцінюваного насадження. Рекреаційна оцінка естетичних якостей визначається в балах (мінімальна оцінка – 3 бали, максимальна – 15 балів).

Загальна оцінка рекреаційного потенціалу досліджуваної ділянки лісу, відповідно до запропонованої методики, визначається підсумовуванням оцінок естетичних, санітарно-гігієнічних, класу пішохідної доступності та стійкості лісових насаджень до рекреаційних навантажень. Різні показники рекреаційного потенціалу мають не співставленні між собою інтервали оцінок, то для кожного з них було виділено 5 класів рекреаційного потенціалу лісу (1 – найгірший клас, 5 – найкращий клас), градації яких наведені у таблиці 2.

Таблиця 2.

Класи рекреаційного потенціалу основних груп рекреаційних властивостей

Група рекреаційних властивостей	Діапазон оцінок, які відповідають класу рекреаційних властивостей, бали				
	1 клас	2 клас	3 клас	4 клас	5 клас
Естетичні	3 – 4	5 – 6	7 – 8	9 - 11	12 - 15
Санітарно-гігієнічні	5 – 9	10 – 13	14 – 17	18 –21	22 – 25
Стійкість до рекреаційних навантажень	4 – 6	7 – 9	10 – 12	14 – 16	17 – 20

Клас пішохідної доступності визначається 5 класами (1 – найкращий, 5 – найгірший), відповідно до Лісового кодексу України [8].

Аналіз оцінок естетичних якостей лісових насаджень Старо-Бердянського лісництва показав, що більшу частину досліджуваної території (56,2% чи 231 га) займають насадження, які отримали оцінки у діапазоні від 6,8 балів до 7,8 балів, що відповідає межі 2 класу естетичних властивостей. Лісові насадження, які займають площу 94 га (22,8%) отримали оцінки в діапазоні від 8,05 балів до 8,85 балів, ці оцінки відносяться до 3-го класу естетичних властивостей; до 4-го класу естетичних властивостей відноситься територія площею у 70 га (17,03%), яка отримала оцінки у діапазоні від 9,1 балів до 9,75 балів. До 5-го класу естетичних властивостей відноситься 16 га (3,89%) досліджуваної території. Середня оцінка естетичних властивостей лісових насаджень Старо-бердянського лісництва складає 8,52 балів, що відповідає 3-му класу.

Незначний діапазон між оцінками обумовлений багатьма факторами: штучним створенням лісництва за однаковими системами посадок, наявності великих площ молодих насаджень, посаджених з 2000 року, які мають низькі естетичні властивості; однаковими лісорослинними умовами та різновидом деревних порід й чагарників.

Максимальною оцінкою естетичних властивостей характеризується 12 квартал (11,0 балів). Розрахунок показників проводився для 13 виділів. Високі естетичні властивості пов'язані з тим, що у межах кварталу зростають насадження, які створювалися П.М. Савицьким у 1889 році. На території кварталу зростає дубова алея, якій вже понад 125 років, а також на площі у 2 га посаджений дендрологічний сад. Видове різноманіття території представлене дубом звичайним, каракасом західним, ясенем звичайним та зеленим, шовковицею чорною, сосною кримською, тополею білою, акацією білою, серед чагарників – яловець звичайний, акація жовта, верба вухаста. Висота насаджень – від 14 до 25 м, діаметр стовбуру – 18 - 40 см. Середня повнота насаджень складає 0,6 – 0,7. Підлісок складається зі скупії звичайної та розміщений окремими групами. Тип лісорослинних умов – свіжий суглинок. Тип лісу свіжа кленово-липова діброва.

Мінімальним показником естетичних властивостей відрізняється 84 квартал (6,8 балів). Розрахунок рекреаційного потенціалу проводився для 4 виділів загальною площею 66 га. Лісові насадження представлені акацією жовтою та в'язом дрібнолистим. Висота насаджень – 8 м. Діаметр стовбуру складає 14 см. Вік насаджень – 35 років. Тип лісорослинних умов – сухий суглинок. Тип лісу – суха еродована чорно-кленова судіброва. Лісові насадження отримали низькі оцінки естетичних властивостей внаслідок наявності одноманітного складу деревних насаджень, групового їх розміщення та щільного підліску.

Санітарно-гігієнічні властивості лісових насаджень. Санітарно-гігієнічна оцінка Старо-Бердянського лісництва визначається за здатністю конкретної лісової ділянки очищувати атмосферне повітря від шкідливих домішок, за інтенсивністю виділення кисню та фітонцидів, а також за наявністю кількості комах. Вказані показники залежать, перш за все, від видового складу деревних насаджень, типу умов місцезростання, ступеня забруднення атмосфери на даній території.

Аналіз проведених розрахунків показав, що 50,1% (206 га) території займають насадження, які відносяться до 3-го класу санітарно-гігієнічних властивостей. Лісові насадження площею у 117 га (28,4%) від загальної території отримали оцінки, які відповідають 4 класу санітарно-гігієнічних властивостей; до 5-го класу відносяться лісові насадження площею у 72 га (17,5%). До 2-го класу санітарно-гігієнічних властивостей відноситься усього 8 га (1,9%). Середній показник санітарно-гігієнічних властивостей лісових насаджень Старо-Бердянського лісництва складає 16,02 балів, що відповідає 3-му класу. Діапазон між максимальними та мінімальними оцінками складає усього 4,5 балів, що обумовлюються майже однорідним деревним складом, майже однаковим коефіцієнтом забруднення атмосфери та схожими лісорослинними умовами.

Максимальні оцінки отримав 95 квартал – 19,5 балів. Загальна площа досліджуваної території складає 6 га. Розрахунок проводився для 5 виділів. Високі оцінки санітарно-гігієнічних властивостей пов'язані з домінуванням у деревному складі дубу звичайного та клена гостролистого, які виділяють велику кількість фітонцидів. Відповідно до таблиці фітонцидності С.А. Генсирука [3], ці деревні породи відносяться до найвищого 5 класу. Повнота насаджень складає 0,6 – 0,7. Тип лісорослинних умов – свіжий суглинок.

Низьку оцінку санітарно-гігієнічних властивостей отримав 7 квартал – 14,5 балів. Розрахунок проводився для 10 виділів загальною площею 8 га. Найнижча оцінка пов'язана зі зростанням на території кварталу в'яза гостролистого та акації білої, також щільного підліску з бузини чорної та крушини ламкої. Ці деревні породи та чагарники мають дуже низьку фітонцидну дію та відносяться С.А. Генсируком до 1-го й 2-го класів фітонцидності.

Клас пішохідної доступності. При визначенні оцінки класу пішохідної доступності враховують наступні ознаки: початок пішохідних маршрутів, позначення місця, звідки починається піше пересування основної маси рекреантів (рекреаційні установи, автостоянки, автомобільні дороги), визначають для кожного територіального природного комплексу, в якому може бути одне або декілька таких місць; відносна висота ділянки, визначається як різниця висоти над рівнем моря, яка нижча по схилу межі ділянки та початку маршруту; відстань від стежки до дороги [3].

Лісові насадження Старо-Бердянського лісництва мають гарні оцінки пішохідної доступності, тому що зі сходу територія лісництва обмежується автомобільною дорогою з асфальтним покриттям загального призначення, з півдня територія виходить до с. Вознесенка. До центральної частини лісництва, у якій знаходиться с. Соснівка (у ньому проживають лісівники зі своїми родинами), також веде дорога зі штучним асфальтним покриттям. Для умов Старо-Бердянського лісництва загальний клас стійкості становить 2,7 балів, що вказує на добру доступність до зон відпочинку та головних рекреаційних установ. Найкращу пішохідну доступність має 30,6% території та отримали показники у межах 1-го та 2-го класу.

Стійкість лісових насаджень до рекреаційних навантажень. Одним з найважливіших факторів рекреаційного потенціалу лісу є стійкість конкретної ділянки до рекреаційних навантажень. Особливо гостро питання стійкості стоїть для лісових біогеоценозів, які ростуть в умовах степу та відчувають на собі жорсткі кліматичні умови – недостатньо вологи та посухи в літній період. В умовах степової зони важливим фактором стійкості лісових насаджень є їх світлова структура: максимально пристосованими є насадження тіньової структури з рівномірним розміщенням деревостанів. Головною метою визначення оцінки стійкості лісових насаджень до рекреаційних навантажень є розробка рекомендацій щодо зменшення, припинення та недопущення рекреаційної деградації досліджуваної території. Тривалість життя головних лісоутворюючих порід значно нижче, ніж у аналогічних порід, які ростуть в лісостеповій та лісовій зонах; природне відновлення відбувається з трудом. Під стійкістю в даному випадку розуміється здатність лісового біогеоценозу приймати на своїй території таку кількість рекреантів, яка не мали б на нього негативного впливу, тобто не викликала дигресії.

Аналіз та розрахунок стійкості лісових насаджень до рекреаційних навантажень показав, що 179 га (43,5%) території мають 2 клас стійкості; до 3-го класу стійкості відноситься територія площею 64 га (15,5%). До 4 класу стійкості відноситься 118 га (28,7%) досліджуваної території; лісові насадження площею 58 га (14,1%) мають 5 клас стійкості до рекреаційних навантажень. Середня оцінка стійкості лісових насаджень Старо-Бердянського лісництва складає 10,65 балів, що відповідає 3-му класу стійкості до рекреаційних навантажень.

Максимальні оцінки стійкості до рекреаційних навантажень має 107 квартал (15 балів). Розрахунок оцінок проводився для 14 виділів загальною площею 51 га. У насадженнях кварталу домінують посадки дубу звичайного та акації білої, які є надзвичайно стійкими до рекреаційних навантажень. Тип лісорослинних умов – свіжуватий суглинок. Повнота насаджень – 0,6 - 0,7. Вік насаджень – 30 - 35 років.

Мінімальні оцінки стійкості до рекреаційних навантажень мають квартали 9, 23, 27, 33 та 136. Розрахунок оцінок проводився для 40 виділів загальною площею 97 га. Низькі оцінки стійкості пов'язані з домінуванням у насадженнях каракасу західного, сосни кримської, гледичії звичайної, клену гостролистого, з чагарників – яловець звичайний та акація жовта. Тип лісорослинних умов – сухий суглинок. Повнота насаджень – 0,5 - 0,6. Велику частину території кварталів займають молоді насадження віком 10 - 12 років, що знижує стійкість лісових насаджень до рекреаційних навантажень.

Результат розрахунків рекреаційного потенціалу Старо-Бердянського лісництва показав, що лісові насадження мають середні показники естетичних (8,52 балів), санітарно-гігієнічних властивостей (16,02 балів), середній клас пішохідної доступності (2,7 балів) та середні оцінки стійкості насаджень до рекреаційних навантажень (10,65 балів). Всі показники рекреаційного потенціалу лісництва відображені у таблиці 1.

Загальна оцінка рекреаційного потенціалу лісових територій Старо-Бердянського лісництва складає 37,89 балів, що відповідає середньому класу придатності лісових насаджень до рекреації та туризму. Лісові насадження лісництва мають високі показники санітарно-гігієнічних властивостей та

стійкості лісових біоценозів до рекреаційних навантажень, що сприяє розвитку активного та стаціонарно-курортного видів відпочинку.

В умовах посушливого степу Старо-Бердянське лісництво є зеленим оазисом, місцем відпочинку населення та важливим фактором покращення клімату сухого регіону.

Література

1. Бельгард А. Л. Лесная растительность юго-востока УССР / А. Л. Бельгард – К. : Изд-во КГУ, 1950. – 264 с.
2. Воровка В. П. Обґрунтування кордонів Північно-Західного Приазов'я / В. П. Воровка // Матеріали ІІ Всеукраїнської науково-практичної конференції «Географія та екологія: освіта і наука» (17-18 квітня 2008 року). – Умань, 2008. – С. 34 – 37.
3. Генсирук С. А. Рекреационное использование лесов / С. А. Генсирук, М. С. Нижник, Р. Р. Возняк. – К. : Урожай, 1987. – 248 с.
4. Глухов А. З. Рекреационные особенности лесонасаждений на юго-востоке Украины: монография / А. З. Глухов, Е. В. Кочина. – Донецк : Ноулидж, 2011. – 205 с.
5. Запорізька область: екол.-геогр. атлас: [Відповід. ред. Т.В. Погурельська].– 2-ге вид., розшир. та доповн. – К. : ТОВ"Вид-во "Мапа", 2004. – 20 с.
6. Колданов В. Я. Степное лесоразведение / В. Я. Колданов. – М. : Лесн. пром-ть, 1967. – 220 с.
7. Коломійчук В. П. Важливі ботанічні території Приазов'я / В. П. Коломійчук, В. А. Онищенко, М. М. Перегрим. – К. : Альтерпрес, 2012. – 116 с.
8. Лісовий кодекс України: за станом на 8 лютого 2006 р. / Верховна Рада України. – Офіц. Вид. – К. : Парлам. вид-во, 2006. – 443 с.
9. Программа и методика биогеоценологических исследований / Под ред. В. Н. Сукачева, Н. В. Дылиса. – М. : Наука, 1966. – 336 с.
10. Погребняк П. С. Лісова екологія і типологія лісів / П. С. Погребняк. – К. : Наук. думка, 1993. – 495 с.
11. Проект організації та розвитку лісового господарства Державного підприємства " Мелітопольське лісове господарство. Старо-Бердянське лісництво " Запорізького обласного управління лісового та мисливського господарства / Держ. комітет лісового госп. Укр. держ. проектне лісовпорядне вироб. об'єднан. – Покотилівка, 2009. – 187 с.
12. Репшас Э. Оптимизация рекреационного лесопользования на примере Литвы / Э. Репшас. – М. : Наука, 1994. – 240 с.
13. Шелегеда В. І. Рідкісні і зникаючі рослини Запорізької області / В. І. Шелегеда, О. Р. Шелегеда. – Запоріжжя : "Тандем Арт Студія ", 2008. – 96 с.

Аннотация. А. Д. Яценко **Анализ свойств лесных насаждений Старо-Бердянского лесничества в эколого-рекреационном аспекте.** В статье представлены главные показатели и оценки рекреационного потенциала лесных насаждений Старо-Бердянского лесничества. Расчеты проводились по 4 критериям, также анализировались лесные территории с целью определения их пригодности к проведению основных видов рекреации и туризма.

Ключевые слова: рекреационный потенциал, эстетические свойства, санитарно-гигиенические свойства, пешеходная доступность, устойчивость биоценозов, модифицированная методика.

Abstract. A. D. Yacenko **Analysis of properties of forest stands Staro Berdyansk forestry in ecological and recreational aspects.** The article presents the main indicators and assessment of recreational potential of forest landscapes Staro-Berdyanskiy forestry. The calculations were performed on four criteria were also analyzed forest areas to determine their suitability for hosting major recreation and tourism.

Keywords: recreation potential, aesthetic properties, hygienic properties, pedestrian accessibility, sustainability biocenosis, modified technique.

Поступила в редакцию 21.01.2014 г.

СОДЕРЖАНИЕ

РАЗДЕЛ 1. ТЕОРЕТИЧЕСКИЕ АСПЕКТЫ ГЕОПОЛИТИКИ И ЭКОГЕОДИНАМИКИ	
Багров Н. В., Черванёв И. Г. ГЕОГРАФИЧЕСКОЕ ОБРАЗОВАНИЕ В ЭПОХУ ПЕРЕМЕН	4
Олійник Я. Б., Трусій О. М. НАУКОВИЙ ПОТЕНЦІАЛ УКРАЇНИ: РЕГІОНАЛЬНИЙ АСПЕКТ ФОРМУВАННЯ І ВИКОРИСТАННЯ	10
Чужиков В. И. ЛОКАЛИЗМ VS РЕГИОНАЛИЗМ: КАК ДОЛЖНА МЕНЯТЬСЯ ЭКОНОМИЧЕСКАЯ ГЕОГРАФИЯ В СОВРЕМЕННЫХ УСЛОВИЯХ	14
Бакланов П. Я. ГЕОГРАФИЧЕСКИЕ И ГЕОПОЛИТИЧЕСКИЕ ФАКТОРЫ В РЕГИОНАЛЬНОМ РАЗВИТИИ	18
Адаменко О. М. ТЕХНОЛОГИЯ ЭКОЛОГИЧЕСКИХ ИССЛЕДОВАНИЙ	22
Гукалова І. В. УКРАЇНА НА ЄВРОПЕЙСЬКІЙ КАРТІ СКЛАДОВИХ ЛЮДСЬКОГО РОЗВИТКУ	29
Дудник І. М. ГЕОДЕМОГРАФІЧНІ ЧИННИКИ ТЕРИТОРІАЛЬНОЇ ОРГАНІЗАЦІЇ ПОСЛУГ	36
Дудник И. Н., Литовченко И. В. ОБЩЕСТВЕННО-ГЕОГРАФИЧЕСКИЕ АСПЕКТЫ ГЕОЭКОЛОГИЧЕСКОГО РАЙОНИРОВАНИЯ	40
Дудник І. М., Логвин М. М. ДЕМОГЕОГРАФІЧНІ ПРОБЛЕМИ В КОНТЕКСТІ СУСПІЛЬНИХ НЕГАРАЗДІВ	44
Красовская Т. М. ЭСТЕТИЧЕСКИЕ ФУНКЦИИ ЛАНДШАФТОВ: МЕТОДИЧЕСКИЕ ПРИЕМЫ ОЦЕНОК И СОХРАНЕНИЯ	51
Пиковский Ю. И., Исмаилов Н. М., Дорохова М. Ф. НЕФТЕГАЗОВАЯ ГЕОЭКОЛОГИЯ – НАУКА XXI ВЕКА	56
Яковенко И. М. ГЕОГРАФИЧЕСКИЕ ТЕНДЕНЦИИ РАЗВИТИЯ МЕЖДУНАРОДНОГО ТУРИЗМА	63
Яценко Б. П. ОСОБЛИВОСТІ ТЕРИТОРІАЛЬНО-ПОЛІТИЧНИХ СИСТЕМ НАЦІОНАЛЬНОГО І ТРАНСНАЦІОНАЛЬНОГО РІВНЯ (ДО ПРОБЛЕМ КОНЦЕПЦІЇ ГЕОГРАФІЧНИХ МІСЦЬ)	69
Адамович З. М. ВПЛИВ ОСНОВНИХ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИХ ПОКАЗНИКІВ НА РОЗВИТОК СФЕРИ ПОСЛУГ: ІСТОРИЧНИЙ ОГЛЯД	72
Антипова О. С. МЕТОДИЧЕСКИЕ ПОДХОДЫ К ГЕОЭКОЛОГИЧЕСКОЙ ОЦЕНКЕ СРЕДЫ ЖИЗНЕДЕЯТЕЛЬНОСТИ НАСЕЛЕНИЯ	77
Бричук М. С. КОНСТРУКТИВНО-ГЕОГРАФІЧНІ ОСНОВИ ЕКОЛОГІЗАЦІЇ ТЕРИТОРІАЛЬНОГО УПРАВЛІННЯ У МІСТІ	82
Воробьева И. Б. ПОДХОДЫ И МЕТОДЫ ПРИ ГЕОЭКОЛОГИЧЕСКОЙ ОЦЕНКИ ТЕРРИТОРИЙ	90
Глібова Ю. В. МЕТОДИКА СУСПІЛЬНО-ГЕОГРАФІЧНОГО ОЦІНЮВАННЯ СФОРМОВАНОСТІ ТУРИСТИЧНИХ ДЕСТИНАЦІЙ	94
Гольдин Е. Б. БИОЛОГИЧЕСКАЯ ЗАЩИТА РАСТЕНИЙ В СВЕТЕ ПРОБЛЕМ XXI ВЕКА	99
Грицевич В. С., Майданська І. Т. ГЕОПРОСТОРОВІ ПОЄДНАННЯ СТОЛИЦЬ ДЕРЖАВ СВІТУ	108

Гусев А. П., Шпилевская Н. С. ДИНАМИКА СТРУКТУРЫ ЛАНДШАФТНОГО ПОКРОВА И СОВРЕМЕННОЕ СОСТОЯНИЕ ЛЕСНЫХ ЭКОСИСТЕМ	114
Корома Н. С. СТАНОВЛЕННЯ ОБ'ЄКТНО-ПРЕДМЕТНОЇ СУТНОСТІ ПОЛІТИЧНОЇ ГЕОГРАФІЇ ТА ГЕОПОЛІТИКИ	119
Лук'янчук О. М. ОБ'ЄДНАННЯ СПІВВЛАСНИКІВ БАГАТОКВАРТИРНИХ БУДИНКІВ ЯК ФАКТОР РОЗВИТКУ ТЕРИТОРІЇ	125
Лысенко А. В. МАТЕМАТИЧЕСКОЕ МОДЕЛИРОВАНИЕ КАК МЕТОД ИССЛЕДОВАНИЯ ФЕНОМЕНА АВТОНОМИЗМА В ПОЛИТИЧЕСКОЙ ГЕОГРАФИИ	129
Мазурець Р. Р. РЕКРЕАЦІЙНІ РЕСУРСИ РЕГІОНУ ЯК ОДИН З ОСНОВНИХ ЧИННИКІВ ФОРМУВАННЯ Й РОЗВИТКУ ТЕРИТОРІАЛЬНО-РЕКРЕАЦІЙНОГО КОМПЛЕКСУ ПРИКОРДОННОЇ АДМІНІСТРАТИВНОЇ ОБЛАСТІ ТА ЇХ КЛАСИФІКАЦІЯ	136
Мамчур О. І., Сідорова С. В. НОВІТНІ ЕКОНОМІЧНІ ТИПОЛОГІЇ КРАЇН СВІТУ	141
Maslon K. THE PROCESS OF SELF-IDENTITY CREATION AS AN ASPECT OF GEOPOLITICAL CONNECTION BETWEEN NATIONS	147
Маца К. А. ГЕОГРАФИЧЕСКАЯ КУЛЬТУРА КАК СОСТАВЛЯЮЩАЯ НАЦИОНАЛЬНОЙ КУЛЬТУРЫ	150
Медвідь Л. І. ТРАНСПОРТНА ІНФРАСТРУКТУРА ЯК ВАЖЛИВИЙ ЧИННИК РОЗВИТКУ ТУРИСТИЧНОЇ ГАЛУЗІ РЕГІОНУ	154
Мирош М. В. ПОНЯТТЯ, СТРУКТУРА І ТИПІЗАЦІЯ ПОЛІТИЧНОЇ АКТИВНОСТІ В СИСТЕМІ СУСПІЛЬНО-ГЕОГРАФІЧНИХ ЗНАНЬ	158
Олішевська Ю. А. ІСТОРІЯ ГЕОЕКОЛОГІЧНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ	164
Пакина А. А. ЭКОЛОГО-ЭКОНОМИЧЕСКИЕ РЕЗУЛЬТАТЫ ПРИРОДОПОЛЬЗОВАНИЯ: ГЕОГРАФИЧЕСКАЯ ИНТЕРПРЕТАЦИЯ	169
Пивень А. И. ОБЩЕСТВЕННЫЕ ТЕРРИТОРИАЛЬНЫЕ СИСТЕМЫ ЛОКАЛЬНОГО УРОВНЯ: ПОДХОДЫ К ВЫДЕЛЕНИЮ	173
Пласкальний В. В. ОГЛЯД ТЕОРЕТИКО-ПРИКЛАДНИХ ОСНОВ ОЦІНЮВАННЯ СТІЙКОСТІ ГЕОСИСТЕМ ДЛЯ ВИЗНАЧЕННЯ ЇХНЬОЇ СТАНУ В УМОВАХ АНТРОПОГЕННОГО ТИСКУ	179
Плахотнік М. В. ВЗАЄМОЗВ'ЯЗКИ МІЖ ТЕРОРИЗМОМ ТА ОРГАНІЗОВАНОЮ ЗЛОЧИННІСТЮ У СУЧАСНИХ УМОВАХ	185
Popiel M. GEOGRAPHY OF DISABILITY AS A CHALLENGE OF XXI CENTURY	194
Прасул Ю. І. ТЕРИТОРІАЛЬНА ОРГАНІЗАЦІЯ ПРИМІСЬКОЇ РЕКРЕАЦІЇ: РЕГІОНАЛЬНИЙ АСПЕКТ	199
Приходько М. М. КОНСТРУКТИВНО-ГЕОГРАФІЧНІ ЗАСАДИ ПЛАНУВАННЯ ТЕРИТОРІЇ АГРОГЕОСИСТЕМ У КАРПАТСЬКОМУ РЕГІОНІ	205
Прыгунова И. Л., Пышкин В. Б., Калиниченко А. В. РАЦИОНАЛЬНОЕ ПРИРОДОПОЛЬЗОВАНИЕ В ПРОЦЕССЕ РАЗВИТИЯ ПРИМОРСКИХ ТЕРРИТОРИАЛЬНЫХ РЕКРЕАЦИОННЫХ СИСТЕМ	210

Саргсян Т. А. О НЕКОТОРЫХ МЕТОДАХ ГЕОГРАФИЧЕСКИХ ИССЛЕДОВАНИЙ СФЕРЫ ОБСЛУЖИВАНИЯ..	214
Safonov A. I., Safonova Y. S. APPROBATION OF BOTANICAL EXPERTISE METHOD IN ECOLOGICAL MONITORING.....	218
Свірчевська Ю. А. СУТНІСТЬ ЕНЕРГЕТИЧНОЇ БЕЗПЕКИ КРАЇНИ ТА ЧИННИКИ, ЩО НА НЕЇ ВПЛИВАЮТЬ.....	221
Смирнов В. О., Гунькина И. Ю. СОЦИАЛЬНЫЕ КАТАСТРОФЫ, КАК ЭЛЕМЕНТ ЭКОЛОГИЧЕСКОГО РИСКА.....	228
Симочко Г. В. МЕТОДОЛОГІЧНІ ОСНОВИ ФОРМУВАННЯ ГОСПОДАРСЬКОГО ПОТЕНЦІАЛУ РЕГІОНУ.....	233
Смик О. С. ВПЛИВ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИХ УМОВ НА СТАН ЗДОРОВ'Я НАСЕЛЕННЯ.....	238
Соколова Н. В. ИЗУЧЕНИЕ ИЗМЕНЕНИЙ ГЕОЭКОЛОГИЧЕСКИХ УСЛОВИЙ В СИСТЕМЕ НЕПРЕРЫВНЫХ ПОТОКОВ ВЕЩЕСТВА РАЗНОГО РАНГА.....	242
Страчкова Н. В. ФОРМИ МІЖРЕГІОНАЛЬНОЇ ІНТЕГРАЦІЇ ПРИМОРСЬКОГО РЕГІОНУ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ.....	248
Тамбовцев Г. В., Лавринчук В. Г. ЭКОЛОГО-ЭКОНОМИЧЕСКАЯ ПРОБЛЕМА КАК ОБЪЕКТ ЭКОНОМИКО-ГЕОГРАФИЧЕСКОГО ИССЛЕДОВАНИЯ.....	253
Удод Л. В. ПРОБЛЕМИ ЗОНУВАННЯ НАЦІОНАЛЬНИХ ПАРКІВ.....	257
Хільчевська І. Г. ІНФОРМАЦІЙНА ГЛОБАЛІЗАЦІЯ: СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ ТА ПЕРСПЕКТИВИ.....	260
Чернова Г. В. СУСПІЛЬНО-ГЕОГРАФІЧНІ АСПЕКТИ РОЗВИТКУ ФАРМАЦЕВТИЧНОЇ ПРОМИСЛОВОСТІ СВІТУ.....	264
Швец А. Б., Чудинова Л. С. ГЕОГРАФИЧЕСКИЙ ПОДХОД К ИЗУЧЕНИЮ МЕДИКО-ГЕОГРАФИЧЕСКОЙ СИСТЕМЫ РЕГИОНА.....	269
Ярьоменко С. Г. БАЛТО-ЧОРНОМОРСЬКИЙ ПРОСТІР ЯК ГЕОПОЛІТИЧНА СТИКОВА ЗОНА: ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ.....	276
 РАЗДЕЛ 2. ПРИКЛАДНЫЕ ВОПРОСЫ ГЕОПОЛИТИКИ И ЭКОГЕОДИНАМИКИ (РЕГИОНАЛЬНЫЙ АСПЕКТ)	
Балабанов Г. В., Сайчук В. С. ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ ТУРИЗМОЗНАВСТВА В УКРАЇНІ.....	285
Баранов А. В. ПОЛИТИКО-ГЕОГРАФИЧЕСКОЕ ПОЛОЖЕНИЕ КРАСНОДАРСКОГО КРАЯ В СИСТЕМЕ ВНУТРЕННЕЙ ГЕОПОЛИТИКИ РОССИИ: ОСНОВНЫЕ ФАКТОРЫ.....	291
Баранов П. Н., Шевченко С. В., Проскураков О. А., Матюшкина О. П. ГЕОГРАФИЯ САМОЦВЕТОВ И КОЛЛЕКЦИОННЫХ КАМНЕЙ КРЫМА.....	299
Барановський М. О., Барановська О. В. ЕКОЛОГІЧНІ ТА МЕДИКО-ДЕМОГРАФІЧНІ НАСЛІДКИ АВАРІЇ НА ЧОРНОБИЛЬСЬКІЙ АЕС: ДИНАМІКА, ПРОСТОРОВІ ВІДМІННОСТІ, СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ (НА ПРИКЛАДІ РЕГІОНІВ УКРАЇНСЬКОГО ПОЛІССЯ).....	304
Барановський М. О., Рябокони О. В. ОСОБЛИВОСТІ ДИНАМІКИ МЕРЕЖІ ОСВІТНІХ ЗАКЛАДІВ ДЕПРЕСИВНОГО РЕГІОНУ (НА ПРИКЛАДІ ЧЕРНІГІВСЬКОЇ ОБЛАСТІ).....	310

Бартосевич Б., Щеглюк С. ОСОБЛИВОСТІ МЕТРОПОЛІЗАЦІЇ В ПОЛЬЩІ ТА УКРАЇНІ (НА ПРИКЛАДІ ЛОДЗІ ТА ЛЬВОВА).	315
Замотаев И. В., Кайданова О. В., Кудерина Т. М., Курбатова А. Н., Суслова С. Б., Шилькрот Г. С. ДИНАМИКА ЗАГРЯЗНЕНИЯ ТЯЖЕЛЫМИ МЕТАЛЛАМИ ГОРОДСКИХ ЛАНДШАФТОВ КУРСКОЙ ОБЛАСТИ.	321
Зеленская Л. И. ИНТЕЛЛЕКТУАЛЬНЫЕ ИНВЕСТИЦИИ ДЛЯ РАЗВИТИЯ РЕКРЕАЦИОННОЙ ГЕОГРАФИИ В СТАРОПРОМЫШЛЕННЫХ РЕГИОНАХ УКРАИНЫ.	327
Иманкулов Б. И., Кендирбаева Дж. Ж. К МЕТОДИКЕ ОЦЕНКИ ГЕОЭКОЛОГИЧЕСКОГО СОСТОЯНИЯ ГИДРОГРАФИЧЕСКОЙ И ДОЛИННОЙ СЕТИ В ПРОМЫШЛЕННЫХ ЗОНАХ КЫРГЫЗСТАНА.	331
Kalbarczyk E., Kalbarczyk R. TRANSFORMATIONS IN RENEWABLE POWER GENERATION IN WIELKOPOLSKA PROVINCE, POLAND, AT THE BEGINNING OF THE 21ST CENTURY.	336
Кілінська К. И., Скутар Т. Д., Плаксивий Д. В. ЕКОЛОГІЧНИЙ ТУРИЗМ НА ТЕРИТОРІЇ ЧЕРНІВЕЦЬКОЇ ОБЛАСТІ: СУЧАСНИЙ СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ ФУНКЦІОНУВАННЯ.	341
Красовский К. К., Никитюк Д. В. ЗОНИРОВАНИЕ ТЕРРИТОРИИ РЕГИОНА ПО ТИПУ ДИФфуЗИИ ИННОВАЦИЙ БОЛЬШОГО ГОРОДА (НА ПРИМЕРЕ Г. БРЕСТА, РЕСПУБЛИКА БЕЛАРУСЬ)	346
Некос А. Н., Бодак І. В. ЕКОЛОГО-ГЕОХІМІЧНІ АСПЕКТИ ФОРМУВАННЯ ЗАБРУДНЕННЯ РОСЛИННОЇ ПРОДУКЦІЇ В РІЗНИХ ЛАНДШАФТНИХ УМОВАХ.	353
Олійник В. С., Белова Н. В. ЕРОДОВАНІСТЬ ЗЕМЕЛЬ В АГРОЛАНДШАФТАХ ПЕРЕДКАРПАТТЯ.	360
Плохих Р. В. АНАЛИЗ ЭФФЕКТИВНОСТИ И КОНКУРЕНТОСПОСОБНОСТИ ТЕРРИТОРИАЛЬНЫХ РЕКРЕАЦИОННЫХ СИСТЕМ КАЗАХСТАНА.	364
Смирнов І. Г. ВІЙСЬКОВА ЛОГІСТИКА ЯК ТУРИСТИЧНИЙ РЕСУРС: ПОЛІТИКО-ГЕОГРАФІЧНИЙ ТА РЕКРЕАЦІЙНО-ГЕОГРАФІЧНИЙ АСПЕКТИ (НА ПРИКЛАДІ ПАМ'ЯТОК ПЕРШОЇ СВІТОВОЇ ВІЙНИ)	371
Усманов Р. Х. ГЕОПОЛИТИЧЕСКИЕ ВЫЗОВЫ И ПРОБЛЕМЫ ЭТНОПОЛИТИЧЕСКОЙ СТАБИЛЬНОСТИ ЮЖНЫХ РЕГИОНОВ РОССИИ И ПРИКАСПИЯ В ЭПОХУ ГЛОБАЛИЗАЦИИ.	379
Аніпко Н. П. РУЇНИ СЕРЕДНЬОВІЧНИХ ЗАМКІВ І ФОРТЕЦЬ УКРАЇНИ ТА ЇХ РЕКРЕАЦІЙНО-ТУРИСТИЧНЕ ВИКОРИСТАННЯ (НА ПРИКЛАДІ КАРПАТО-ПОДІЛЬСЬКОГО РЕГІОНУ)	386
Анфимова Г. В., Гриценко В. П., Деревская Е. И., Пилипчук Е. Н., Руденко К. В., Шевчук Е. М. О НЕОБХОДИМОСТИ ОХРАНЫ СТРАТОТИПА ГРАНИЦЫ ЮРА – МЕЛ В КРЫМУ.	392
Анфимова Г. В., Деревская Е. И. КОМПЛЕКСНЫЙ ПОДХОД К ПРОБЛЕМЕ СОХРАНЕНИЯ СТРАТОТИПОВ И ТИПОВЫХ РАЗРЕЗОВ МЕЗОЗОЯ ГОРНОГО КРЫМА.	395
Атаман Л. В. НАЙВІДОМІШІ ДУХОВНІ (САКРАЛЬНІ) ОБ'ЄКТИ У РОЗРІЗІ САКРАЛЬНИХ ПРОСТОРІВ ВІННИЦЬКОЇ ОБЛАСТІ.	400
Барабошкина Т. А. ПРИРОДНО-РЕСУРСНИЙ ПОТЕНЦІАЛ ЮГО-ЗАПАДНОГО КРЫМА.	405
Барцев О. Б., Гарькуша Д. Н., Никаноров А. М., Минина Л. И., Зубков Е. А. РЕЖИМ ГРУНТОВЫХ ВОД, МАСШТАБЫ И ПРИЧИНЫ ТЕХНОГЕННОГО ПОДТОПЛЕНИЯ НАСЕЛЕННЫХ ПУНКТОВ ЮГА РОСТОВСКОЙ ОБЛАСТИ.	412
Березкин М. Ю. ПРОБЛЕМЫ ПРИРОДОПОЛЬЗОВАНИЯ КРЫМА И ВОЗОБНОВЛЯЕМАЯ ЭНЕРГЕТИКА.	420

закономерность: в развивающихся странах, где быстрый рост городов происходит без соответствующих капиталовложений в инженерную подготовку территорий и повышение надежности городских объектов, сильно увеличился риск гибели людей.

Особый характер имеют «гипотетические аварии» (их рассматривают наряду с «простейшими» и «запроектными») – крайне маловероятные события с гигантским ущербом. Пример – Чернобыльская авария. До того, как она произошла, вероятность чрезвычайной ситуации такого класса оценивали как 10^6 год – одна авария в миллион лет. Аварии на морских буровых платформах (которых уже произошло десятки) – их вероятность при проектировании оценивается как 10^7 год.

В ходе работы можно сделать следующие выводы:

1. Социальные катастрофы образовались в результате скачкообразных изменений общества, возникающих в виде внезапного ответа социальной системы на плавное изменение внешних условий.

2. Социальные катастрофы являются предпосылками экологических рисков и несут в себе определенную угрозу ущерба.

3. В работе рассмотрены возможные варианты социальных рисков, приведены примеры, выявлены их причины.

Литература

1. Маньяков В. Д. Безопасность общества и человека в современном мире / Маньяков В. Д. - Политехника, 2005. - 551 с.
2. Оценка экологических опасностей и рисков. Учебное пособие. / Боков В.А., Багрова Л.А., Тихонов А.С., Смирнов В.О. – Симферополь: «ДОЛЯ», 2012. – 248 с.

Анотація. В.О. Смірнов, І.Ю. Гунькіна **Соціальні катастрофи, як елемент екологічного ризику.** Розглянуто соціальні катастрофи, як елемент екологічного ризику, наведені приклади. Виявлено причини формування катастроф. Дана класифікація соціальних ризиків.

Ключові слова: соціальний ризик, соціальна катастрофа, збиток.

Abstract. V.O. Smirnov, I.Y. Gunkina **Social catastrophes, as an element of environmental risk.** Considered social catastrophes as an element of environmental risk. There are examples. Identified the causes the formation of disasters. The classification of social risks is given.

Keywords: social risk, social disaster, detriment.

Поступила в редакцію 23.01.2014 г.

Методологічні основи формування господарського потенціалу регіону

Мукачівський державний університет, м. Мукачево
email: symochko_anna@mail.ru

Анотація. У статті розглядаються методологічні основи формування господарського потенціалу регіону, використання та відтворення господарського потенціалу в цілому та його складових елементів з метою розробки методики та проведення аналізу регіональних об'єктивних підходів до пізнання процесу його ефективного використання; визначення факторів, які впливають на поняттєві визначення господарського потенціалу регіону та закономірностей їх обґрунтування.

Ключові слова: господарський потенціал регіону, принципи та фактори, формування господарського потенціалу, методологічні підходи, закономірності і властивості, комплексна оцінка.

У широкому значенні потенціал – це сукупність наявних ресурсів, які можуть бути використані для досягнення певної мети. У сучасній ринковій економіці поняття “потенціал” набуло дещо абстрактного змісту, зокрема, багато вчених схилиються до думки, що потенціал – це те, що є у наявності, плюс те, що може бути залучене і використане у майбутньому для виробництва максимального обсягу продукції чи надання господарських послуг в регіоні.

Термін “потенціал” у своєму етимологічному значенні походить від латинського слова “potentia” й означає “приховані можливості”, які у господарській практиці завдяки праці можуть стати реальністю [5]. У сучасному трактуванні часто використовують терміни “ресурс”, “резерв”, при цьому потенціал визначають як сукупність необхідних для функціонування або розвитку системи різних ресурсів, переважно економічних, безпосередньо пов'язаних з функціонуванням виробництва й прискоренням науково-технічного прогресу”. Потенціалом вважається також узагальнена, збірна характеристика ресурсів, що прив'язана до місця й часу.

В процесі формування господарського потенціалу регіону постає питання про необхідність напрацювання цієї проблеми на теоретичному рівні, який би відповідав об'єктивно зумовленому науковому аналізу.

До основних етапів формування господарського потенціалу регіону відноситься розробка і обґрунтування методологічного підходу до пізнання природи регіонального явища на теоретичному рівні з наступним втіленням отриманих висновків в реальних умовах регіонального устрою і управління.

При цьому актуальним є обґрунтування методів та способів аналізу, за допомогою яких здійснюється об'єктивний підхід до пізнання процесу формування господарського потенціалу регіону. Така постановка питання є актуальною з точки зору існуючих в світовій економічно-соціальной науці різноманітних підходів щодо аналізу геопросторової території. Дана проблематика знайшла своє відображення в наукових дослідженнях М.І.Долішнього, М.Г.Чумаченка, І.І.Лукінова, В.К.Мамутова, О.М.Алимова, М.М.Паламарчука, В.М.Геєця, С.І.Дорогунцова, Б.В.Буркинського, О.І.Амоши, С.І.Пирожкова, В.П.Мікловди, Ф.Д.Заставного, П.П.Борщевського, Б.М.Данилишина, Д.К.Прейгера, О.І.Шаблія, П.Ю.Беленького, В.І.Пили, М.А.Козоріз, С.Й.Вовканича, М.З.Мальського, І.Р.Михасюка, Є.І.Бойка, В.К.Симоненка, С.М.Писаренко, Я.О.Побурка, С.М.Злупка, А.Ф.Мельник, В.А.Поповкіна, Є.М.Лібанової, Д.М.Стеченка, Б.М.Андрушківа, В.К.Євдокименка, П.В.Луцишина, В.С.Кравціва та інших.

Виклад основного матеріалу. До початкових основ формування господарського потенціалу регіону відноситься розробка і обґрунтування методологічного підходу до пізнання природи регіонального явища на теоретичному рівні з наступним втіленням отриманих висновків в реальних умовах управління на регіональному рівні.

При цьому актуальним є обґрунтування методів та способів аналізу, за допомогою яких здійснюється об'єктивний підхід до пізнання процесу формування господарського потенціалу регіону. Така постановка питання з точки зору існуючих в світовій соціально-економічній науці потребує обґрунтованого впорядкування щодо використання теоретичних та методологічних напрямів аналізу відносно соціально-економічних явищ і процесів взагалі та на регіональному рівні.

З метою комплексного підходу до оцінки процесу формування господарського потенціалу регіону за основу варто взяти законодавчу базу України. Підхід до теоретичного пізнання сутнісних основ регіонального явища відносно постановки питання про необхідність вибору і обґрунтування об'єктивно зумовленого господарського потенціалу в умовах існування в економічній думці різних шкіл і напрямків теоретичного аналізу та методологічних засад. Можливість використання теоретичних і методологічних основ аналізу відносно класичного підходу політекономічного аналізу, теорії попиту,

теорії пропозиції, діалектичних методів аналізу, прибічників позитивізму і неопозитивізму, а також інших підходів методологічного обґрунтування і забезпечення макроекономічної рівноваги визначає комплексний підхід до оцінки господарського потенціалу з урахуванням відтворюючих факторів на відносно відокремленій території в об'єктивній оцінці регіону. [1].

Пізнання розгляду сутності регіонального явища на категоріальному рівні через методи теоретичного аналізу забезпечується через розгляд регіонального явища у взаємообумовленості з зовнішніми факторами. Відносно методологічного забезпечення передумов, що вивчаються, обґрунтовуються два підходи: відносно аналізу передумов регіонального явища через причинно-наслідкові зв'язки на рівні його сутнісного пізнання і

об'єктивної обумовленості передумов виділення регіонального явища в структурі господарського комплексу країни на основі статичної причинності, тобто емпіричного підходу до аналізу.

Виділення регіонального ланцюга через статичну причинність в дослідженні методологічних основ господарського потенціалу регіону спирається на емпіричні дані. При цьому правомірно погодитись з позицією Дж.Р.Хікса щодо оцінки емпіричного підходу,

відносно якого обґрунтовується положення про важливість використання такої системи абстрактних категорій, яка адекватно відображала б структуру реального процесу.

Узагальнення позицій з точки зору статичної причинності і теоретичного аналізу на рівні сутнісної взаємообумовленості процесів є цілісним підходом до виділення передумов регіонального ланцюга. Таким чином, це дає нам змогу обґрунтувати підходи до визначення поняття і сутності господарського потенціалу регіону відносно емпіричного і теоретичного рівнів дослідження.[7].

Виходячи із змісту теоретичного аналізу, методологічний підхід у визначенні характерних рис регіону на рівні понять ґрунтується на об'єктивності основних факторів виробництва праці, землі і капіталу. Відносно цих факторів поняттєве визначення господарського потенціалу регіону виражається як регіон соціальний, регіон економічний і регіон природно-ресурсний.

Виходячи з необхідності пізнання сутності регіонального явища, важливу роль відіграє обґрунтування раціональності використання підходів класичної політичної економії, які спираються на діалектичні закони пізнання. При цьому враховується характерна особливість класичного підходу і методологічного обґрунтування на основі законів діалектики, згідно якого пізнання природи явища і регіону, зокрема, на основі причинно-наслідкової взаємообумовленості категорій даної системи як в часі, тобто з точки зору принципу історизму, так і на рівні системного зв'язку, відображає наукові основи аналізу геопросторової економічної дійсності.

При дослідженні методологічних основ господарського потенціалу регіону важливу роль відіграє комплексна оцінка продукції регіону як з точки зору його вартості, яка визначається на основі класичних підходів витратного механізму, так і відносно споживчої

вартості на основі суб'єктивних цінних факторів, а саме: виділення явища на соціально-економічному рівні, використання підходу через аналіз, розчленування явища при сходженні до абстрактного, - визначення господарського потенціалу регіону на рівні поняття через три складові – регіону соціального, економічного і природно-ресурсного.

На останньому рівні абстрагування – категоріальному, який відображає найбільш загальні властивості, обґрунтовується визначення регіону як соціально-економічної та географічної категорії.

Консолідуєчий ефект відіграє вагомую роль в господарській діяльності і не може бути рівним сумарному потенціалу суб'єктів господарювання, які входять до регіону. Він більше такої суми на ефект кооперативних зв'язків регіону. Це положення важливе відносно оцінки факторів, які зумовлюють процес перерозподілу національного доходу між регіонами в Україні, формуючи регіональний господарський потенціал. Особливість регіону як суб'єкта господарювання, на відміну від інших економічних структур господарської системи, виражається в тому, що через регіональний рівень відбувається оцінка його потенціалу з позиції більш комплексного врахування факторів, які впливають на результати діяльності.

Єдиний господарський, економічний орган на регіональному рівні відповідає дії закону вартості в тому, що на рівні економічної ради з відповідними господарськими повноваженнями можливе забезпечення умов, відносно яких відбувається регулювання державним та приватним секторами виробництва.

Об'єктивність господарсько-економічних процесів, що відбуваються в суспільстві відносно впливу регіональних факторів, повинні знаходити відображення в формах та методах економічного регулювання відповідно дії об'єктивних економічних законів на основі оцінки економічної кон'юнктури.

Обґрунтування процесу формування господарського потенціалу регіону застосовано на існуючому принципі побудови управлінь та відділів виконавчих органів областей, що в даний час відображають галузевий підхід. Правомірність даного підходу обумовлена галузевим принципом управління. Разом з тим, закони суспільного виробництва свідчать про зростаючу роль такого явища, як диверсифікація на рівні різних форм асоціацій. Тому структура та функції органів управління економічної ради області повинні відповідати еволюційним якісним змінам в організаційних формах економічного базису суспільства.

До компетенції єдиного господарського органу області правомірно віднести питання господарчого права відносно координації економічної діяльності. Функціонування економічної ради області передумовлює реалізацію господарчих функцій регіонального правління. При цьому передбачається і забезпечується розподіл господарчих і політичних функцій на рівні області. Розподіл і спеціалізація управлінських структур відносно конкретних господарчо-правових функцій підвищує ефективність їх діяльності.

Відповідно закону вартості, розробка підходів до визначень господарського потенціалу регіону регулюється на регіональному рівні, передбачає оцінку внутрішнього продукту регіону, а також виділення в ній регіональних факторів як специфічних для даного регіону. Регіональна складова у валовому внутрішньому продукті регіону є основою об'єктивних економічних відносин з суб'єктами господарювання різних рівнів державного устрою і держави в цілому відносно його привласнення та використання. При цьому такі специфічні регіональні фактори у внутрішньому продукті регіону, як природні ресурси, трудові ресурси, рівень економічної рівноваги та ін. повинні бути доповнені такими, як рівень монополізації, конкуренції та централізації капіталу.

Таким чином, відносно методологічних основ господарського потенціалу важливу роль відіграють фактори, які впливають на результати діяльності, крім врахування таких факторів, як фондовий, трудовий, фінансовий потенціал окремих виробничих одиниць, на регіональному рівні враховується територіальний фактор через нову якість кооперації на територіальному рівні. [6]

В даному методологічному дослідженні важливо враховувати механізм взаємообумовленості функціональної залежності регіонального регулювання та необхідність врахування і використання функцій управлінських органів на обласному рівні і, зокрема, функцій управлінь економіки обласних державних адміністрацій з питань планування і прогнозування спеціалізуючої направленості господарства області в короткотерміновому і довготерміновому періодах відносно формування внутрішнього та механізму функціонування міжнародного ринку.

В сучасних умовах соціально-економічної системи в Україні аналіз розміщення продуктивних сил доцільно розглядати відносно економічного, географічного та соціального факторів.

Економічний фактор визначає механізм розміщення продуктивних сил у відповідності з дією економічних законів і, передусім, закону узагальнення виробництва, закону накопичення, закону вартості. Цей процес пов'язаний з внутрішньодержавним та міжнародним розподілом праці відносно законів функціонування та розміщення капіталу.

Географічний фактор уособлює територіальну і сировинну залежність виробництва, розміщення його відносно постачальників сировини та споживачів.

Соціальний аспект розміщення виробництва передбачає реалізацію соціальних законів.

Формування господарського потенціалу регіону пов'язано з проблемою оптимізації регіонального управління. Аналіз методів оптимізації регіонального управління здійснюється відносно врахування законів економічного розвитку, методів, які забезпечують збалансування пропорцій на загальноекономічному рівні, а саме: ідей Ф. Кене, втілених в "Економічній таблиці", схем розширеного відтворення К. Маркса, умов рівноваги чистого національного продукту, згідно вчення Дж.М. Кейнса, методів оптимізації балансів народного господарства і міжгалузевих балансів.[2]

На основі наведених закономірностей обґрунтовується зміст методологічних підходів до формування господарського потенціалу регіону збалансування народногосподарських пропорцій. Відносно аналізу методологічних основ з врахуванням законів економічного розвитку. розглядається механізм функціонування складових частин господарської системи, відносно діалектики частини і цілого, взаємозв'язку і взаємообумовленості цілісної системи та її окремих частин. В умовах ринкового господарства особливістю є врахування механізму функціонування частин в формі суб'єктів приватної і комунальної власності.

Важливе значення для формування господарського потенціалу регіону також мають загальні економічні закони: сталого розвитку продуктивних сил, територіального поділу праці, погодження інтересів, наукової організації управління, регіоналізації та глобалізації. Найбільшу роль відіграє закон сталого розвитку продуктивних сил, оскільки він визначає стратегічний напрям досягнення господарсько-економічного розвитку регіону на основі існуючого економічного потенціалу. Базовими положеннями сталого розвитку є посилення соціальної складової, забезпечення раціонального природокористування, відтворення ресурсної бази виробництва, поступове переформатування господарського комплексу регіону в зв'язку з новими економічними та соціальними умовами. Тому на основі пізнання законів і закономірностей формуються принципи використання господарського потенціалу.

Одним з головних є принцип раціонального та економічно ефективного використання господарського регіону, який спрямований на припинення руйнівного впливу виробництва на природне середовище, перехід до еколого-економічних шляхів використання господарського потенціалу. Значення цього принципу зростає у зв'язку з поглибленням дефіциту ряду природних ресурсів при нерівності їх географічного розподілу.

Обґрунтування принципів вимагає глибокого вивчення факторів, що впливають на формування та використання господарського потенціалу регіону. Регіональні фактори його розвитку мають загальносуспільне значення, оскільки є чинниками розвитку всіх сфер господарської діяльності в регіоні. Всебічна оцінка дії факторів у кожному регіоні визначає специфіку формування та використання його ресурсної бази.

Оскільки господарський потенціал регіону характеризується системно утворюючими засадами, як цілісність і зв'язок із зовнішнім середовищем, внутрішня структура, ієрархічність, пріоритет інтересів системи глобального рівня, зв'язок елементів системи, то доцільно розглядати господарський потенціал як цілісну складову, а потім його складові компоненти, тобто спочатку аналіз його зв'язків із зовнішнім середовищем і тільки потім – формування і розвиток окремих складових потенціалу регіону.

Висновки

Як бачимо, не існує єдності думок науковців щодо сутності, структури та динаміки потенціалу. Узагальнення наукових підходів дозволило виокремити наступні основні з них щодо визначення сутності категорії “господарський потенціал”:

– джерело можливостей, коштів, запасу. Таке визначення не відображає сутності потенціалу, оскільки він являє собою не джерело, а властивість об'єкта забезпечувати певний результат;

– сукупність можливостей [3]. Сукупність можливостей – це скоріше система обмежень, у яких потенціал як властивість або здатність може реалізуватися тією чи іншою мірою;

– узагальнена, збірна характеристика ресурсів [5]. Ресурси є базисом формування потенціалу, однак не відображають здатність об'єкта досягнути певної мети або отримати певний результат, оскільки характеристика їх використання у значній мірі залежить від впливу чинників;

– реальний обсяг господарської продукції, що можливо виробити при повному використанні наявних ресурсів; “наявні й потенційні можливості виробництва, наявність чинників виробництва, забезпеченість його визначальними видами ресурсів” [4]. Таке визначення недостатньо точне, оскільки узагальнюючим критерієм оцінки кінцевого результату для підприємства у ринковій економіці є прибуток, а здатність забезпечити певний обсяг виробництва, без урахування попиту на продукцію, можна розглядати як виробничо-господарський потенціал;

– “сукупна здатність наявних природно-економічно-соціальних ресурсів забезпечити виробництво максимально можливого об'єму благ, що відповідає потребам суспільства на даному етапі його розвитку” [1, 8].

На наш погляд основними проблемами формування господарського потенціалу регіону на даний час є:

– великий дефіцит власних джерел формування ресурсів у регіонах, що викликаний низькою ефективністю виробництва і глибоким падінням показників в реальному секторі господарства внаслідок економічної кризи;

– недостатньо розвинений ринок капіталів;

– розподіл бюджетних фінансових ресурсів та ресурсів з іноземних джерел по регіонах без врахування їх нерівномірного, диспропорційного соціально-економічного розвитку;

– недостатня привабливість країни для іноземних інвесторів внаслідок мінливості економічної політики та відсутності стабільних пріоритетів у здійсненні регіональної інвестиційної політики;

– недосконалий механізм довгострокового кредитування підприємств регіону та ін.

Вказані недоліки негативно впливають на методологічні основи формування, використання та відтворення господарського потенціалу регіону в цілому та його елементів зокрема і, як наслідок, на соціально-економічну ситуацію в країні та національну економічну безпеку. Тому важливо формувати методологічно нові підходи модернізації виробництва та його структури, технологічного оновлення господарського потенціалу регіонів зокрема та країни в цілому, розбудови функціонально збалансованого і соціально орієнтованого господарського комплексу.

Література

1. Давиденко С.В. Вплив розширення внутрішнього ринку на економічне зростання України / С.В. Давиденко // Стратегічні пріоритети. – 2006. – № 1. – С. 93–101.
2. Кравців В.С. Соціально-економічні мотиви вибору стратегії розвитку туризму в Карпатському регіоні / В.С. Кравців // Проблеми розвитку туризму в Україні і завдання відновлення історичної пам'яті народу засобами туризму. Тези допов. Всеукр. наук.-практ. конф. – 1994. – С. 54-57.
3. Наукова та інноваційна діяльність в Україні : Статистичний збірник / За ред. І. Калачової // Державна служба статистики України. – Київ, 2012. – 305 с.
4. Управління міжнародною конкурентоспроможністю в умовах глобалізації економічного розвитку: Монографія: У 2 т. Т.І. / [Д.Г. Лук'яненко, А.М. Поручник, Л.Л. Антонюк та ін.]; за заг. ред. Д.Г. Лук'яненка, А.М. Поручника. – К.: КНЕУ, 2006. – 816 с.
5. Шевчук В.О. Копич Р.І. Вплив бюджету на макроекономічні показники України / В.О. Шевчук // Фінанси України. – 2010. – № 3. – С. 3–12.

6. Gallagher K.P. Policies for industrial learning in China and Mexico / K.P. Gallagher, M. Shafaeddin // Technology in Society. – Volume: 32. – Issue: 2. – May, 2010. – P. 81-99.
7. Sudhir Kumar R. Influence of subcontracting on innovation and economic performance of SMEs in Indian automobile industry / Sudhir Kumar R.; Bala Subrahmanya M.H // Technovation. –Volume: 30. – Issue: 11-12. – November – December, 2010. – P. 558-569.

Аннотация. А.В. Симочко **Методологические основы формирования хозяйственного потенциала региона.** В статье рассматриваются методологические основы формирования хозяйственного потенциала региона, использования и воссоздания хозяйственного потенциала в целом и его составных элементов с целью разработки методики и проведения анализа региональных объективных подходов к познанию процесса его эффективного использования; определения факторов, которые влияют на понятийные определения хозяйственного потенциала региона и закономерностей их обоснования.

Ключевые слова: хозяйственный потенциал региона, принципы и факторы, формирование хозяйственного потенциала, методологические подходы, закономерности, и свойства, комплексная оценка.

Abstract. A.V. Symochko *In the article methodological bases of forming of economic potential of region, use and recreation of economic potential, are examined on the whole and his component elements with the purpose of development of method and leadthrough of analysis of the regional objective going near cognition of process of him the effective use; determinations of factors, which influence on concept determinations of economic potential of region and conformities to law of their ground*

Keywords: *economic potential of region of,pricipi and factors, forming of economic potential, methodological approaches, conformities to law, and properties, complex estimation.*

Поступила в редакцию 30.01.2014 г.